

KRAŠTO TURTA – IŠSAUGOTA ATMINTIS

Didžiosios Kovos apygardos partizanų parke Ukmergės rajone pastatytas Lietuvos Respublikoje 1918–1940 m. dirbusių, vėliau sovietų nužudytų ministrų įamžinimui skirtas memorialas. Vienas iš sušaudytųjų – Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministras Petras Aravičius.

P. Aravičius gimė 1887 m. Seinų apskrityje, Avižienių kaime, vidutinių valstiečių šeimoje. Studijavo Sankt Peterburgo universiteto Fizikos-matematikos ir Teisės fakultetuose, vėliau tarnavo Rusijos imperijos kariuomenėje. 1920–1927 m. dirbo Alytaus savivaldybėje vėliau ėjo Alytaus apskrities viršininko pareigas. 1929–1934 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybės sudėtyje jam buvo patikėtos vidaus reikalų ministro pareigos. Vėliau P. Aravičius tapo Lietuvos Žemės banko direktoriumi. Sovietų sąjungai okupavus Lietuvą, įsidarbino Žemės banko respublikinėje kontoroje.

Tačiau labai greitai – 1941 m. birželio 14 d. – buvo suimtas Lietuvos SSR vidaus reikalų liaudies komisariato, išvežtas į vidaus reikalų liaudies komisariato (NKVD) Šiaurės Uralo pataisos darbų stovyklą Sverdlovsko srityje.

Išlikusių dokumentų duomenimis, iš viso aštuonių ministrų Golgotos kelias prasidėjo būtent 1941 m. birželio 14-os naktį, kuomet buvo suimti Kaune, atskirti nuo šeimų, įgrūsti į raide A pažymėtus vagonus, o jų šeimų nariai – į raide B pažymėtus vagonus.

Ministrai buvo nuvežti į Ukrai-

Tragiškas prieškario vidaus reikalų ministro likimas

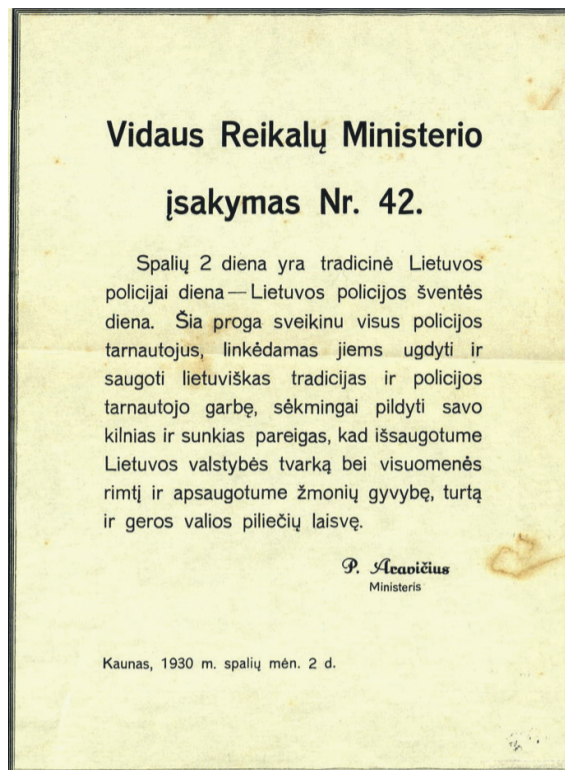
na, patalpinti Starobelsko stačiatikių moterų vienuolyne. Prasidėjus karui, jie kartu su kitais (iš 800 pasmerktųjų 250 buvo lietuviai) buvo išvežti į Gario lagerį Sverdlovsko srityje. Daugelis mirė iš bado.

P. Aravičiaus žmona Ona Aravičienė (gim. 1899 m.), sūnus Tadas Aravičius (gim. 1922 m.), dukterys Danutė Aravičiūtė (gim. 1929 m.) ir Eglė Aravičiūtė (gim. 1930 m.) iš Kauno buvo ištremti į Altajaus kraštą, vėliau Jakutijos ASSR.

Lietuvos SSR NKVD kaltinamąja išvada, patvirtinta NKVD Sverdlovsko srities valdybos, P. Aravičius apkaltintas pagal Rusijos FSR Baudžiamojo kodekso 58-13 str. už tai, kad nepriklausomoje Lietuvos valstybėje „būdamas priešiškausi nusiteikęs komunistų partijai ir revoliuciniam judėjimui Lietuvoje, tarnavo Alytaus apskrities policijos viršininku, vidaus reikalų ministru, buvo apdovanotas A. Smetonos Vyriausybės Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino ordinu“.

Mirtis toli nuo Tėvynės

Ypatingojo NKVD pasitarimo 1942 m. birželio 20 d. nutarimu „už aktyvią kovą prieš revoliucinį judėjimą“ jam paskirta mirties bausmė – sušaudyti. 1942 m. rugpjūčio 25 d. sušaudytas NKVD Sverdlovsko srities valdybos vidaus kalėjime Sverdlovske (dab. Jekaterinbur-

Vidaus reikalų ministro įsakymas.

gas, Rusija). Palaidojimo vieta nežinoma.

Remiantis išlikusiais archyviniais dokumentais, nustatyta, kad 1942–1943 m. Sverdlovske sušaudyti 77 Lietuvos piliečiai. Tarp jų – aštuoni 1918–1940 m. Lietuvos Respublikos ministrų kabinetų nariai: ministras pirmininkas Pranas Dovydaitis, vidaus reikalų ministrai P. Aravičius,

Petras Aravičius (1887–1942).

Antanas Endziulaitis, Zigmas Pranas Starkus, susisiekimo ir užsienio reikalų ministras Valdemaras Vytautas Čarneckis, švietimo ministras Kazimieras Jokantas, krašto apsaugos ministras Juozas Papečkys ir finansų ministras Jonas Sutkus.

P. Aravičiaus žmona O. Aravičienė mirė tremtyje 1945 m., dukterė E. Aravičiūtė 1945 m. parvežta į

Lietuvą, dukterė D. Aravičiūtė 1947 m. parvežta į Lietuvą, sūnus T. Aravičius 1949 m. nuskendo Jakutijoje, gelbėdamas skęstančius jūreivius.

Pagal archyvai.lt parengė Lina Sukackienė

Sovietmečio socialinės ydos – šiuolaikinės visuomenės moralės atspindys

Apie žmonių ydas kalbama labai daug. Nemoralizuosiu, tik remdamasi mūsų archyve saugomais dokumentais, žvelgsiu į pagrindines sovietmečio socialines ydas. Kai kurios išliko aktualios ir praėjus trisdešimčiai Nepriklausomybės metų.

Edita RIMKĖ

Vilniaus regioninio valstybės archyvo Dokumentų saugojimo ir apskaitos skyriaus vyresnioji specialistė

Alkoholio žala

Sovietinėje Lietuvoje didžiulė problema buvo girtavimas, kurį drąsiai galima buvo pavadinti masine alkoholizmu epidemija. Gerta daug, visur ir viską. Už butelį buvo perkama ir parduodama, atsiskaitoma už paslaugas. Oficialiai valdžia smerkė alkoholizmą. Todėl gydyti alkoholikus buvo steigiamos sanatorijos-kalėjimai, paprasčiau tariant, būdavo taikomas priverstinis gydymas. Tiesa, tuomet metodai su gydymu mažai ką turėjo bendro. Paprasčiausiai asmuo būdavo izoliuojamas nuo visuomenės, o jo elgesį buvo siekiama pakeisti bausmėmis bei darbu. Naudos buvo nedaug, tik tiek, kad aplinkiniai galėdavo pailsėti, kol toks asmuo būdavo „gydomas“.

Darbo vietoje alkoholis liejosi laisvai ir įvairiomis progomis. Jis net tapo savotišku socializacijos įrankiu, kuris leisdavo lengviau įsilieti į bet kurį kolektyvą. Sovietmečiu buvo geriausia švietimo, gy-

dymo įstaigose, fabrikuose, gamyklose, jau nekalbant apie kolūkius. Sovietinė valdžia, bent jau Vakarų pasaulio akyme, bandė kovoti su girtuokliavimu „kaip buržuazinio pasaulio liekana, kuri nesuderinama su mūsų tarybine tikrove“.

Kovoje su alkoholizmu darbuose buvo organizuojami darbuotojų blaivumo patikrinimo reidai. Štai Švenčionėlių 1-ojoje profesinėje technikos mokykloje patikrinimo metu buvo nustatyta, „kad meistras Z. Č., palikęs dirbtuvėje savo mokinius, savavališkai pasišalino iš darbo ir grįžo į darbą atgal girtame stovyje. Šis meistro poelgis ne tik, kad žemina viso mokyklos darbuotojų kolektyvo vardą, bet yra nesuderinamas su tarybinio darbuotojo garbingomis pareigomis. Meistras savo poelgiu grupės mokinių akyse pažemino savo kaip meistro-auklėtojo vardą ir tuo įnešė savo darbui ateičiai papildomų sunkumų, atstatant savo autoritetą mokinių akyse“. Meistriui buvo pareikštas papeikimas ir neapmokėta už pusę darbo dienos.

Vilniaus miesto kovos su girtavimu komisija darbo užmokesčio avanso išmokėjimo dieną surengė reidą Vilniaus aliejaus ir riebalų pramonės gamybiniame susivienijime, kad išsiaiškintų, kurie darbuotojai darbe vartoja alkoholinius gėrimus. Po patikrinimo buvo nustatyta, kad „aliejaus ceche rasti stipriai apgirtę dirbtuvės šaltkalvis-mechanikas ir šaltkalvis, kurie buvo nusiųsti į blaivyklą. Taros skyriaus persirengimo kambaryje buvo rasti neblaivūs krovėjai, kurie, pamatę komisiją,

pabėgo. Po kelių minučių pasirodė taros skyriaus viršininkas, kuris stengėsi apginti savo darbuotojus. Tai rodo vadovų aplaidų požiūrį į darbo drausmės pažeidimus“.

Dirbti ar nedirbti?

Šalyje nedarbo teoriškai nebuvo. Darbinėse srityse reikėjo rodyti rezultatus. Taip būdavo organizuojami socialistiniai lenktyniavimai tarp organizacijų, įstaigų, kolūkių ir tarybinių ūkių. Visi turėjo parodyti, kas daugiau produkcijos pagamins ar pasieks aukštesnį mokslo, švietimo ir kitose srityse. Už tai gaudavo vėliavas, gaireles – kaip pagarbos ženklus. Kartais būdavo skiriamos ir pinigines premijas.

Tačiau atlygis nepriklausė nuo darbo rezultatų. Žmonės nebuvo suinteresuoti geriau ir daugiau dirbti, todėl daugelis simuliavo. Tokius simulantus viešai „plakdavo“ per darbuotojų susirinkimus.

Štai Trakų rajono „Raudonosios žvaigždės“ kolūkio valdybos posėdyje buvo svarstoma, kad „reikėtų sustiprinti darbo drausmę, išsiaiškinti dėl kokių priežasčių neatvyko į darbą. Kiekvienam duoti konkrečių užduočių, kad nebūtų žmonių susibūrimo, pastovėjimų darbo metu“.

Grobstymo „kultūra“

Sovietmečiu plito socialistinio turto grobstymas. Jis buvo tapęs kasdienybės dalimi. Buvo nusistovėjusi savita grobstymo struktūra – tai buvo viena iš darbo kultūros dalių. Iš darbo nešdavo kas ką ga-

lėjo: statybines medžiagas, maisto produktus, pramonines prekes ir kita. Jei tokius prasižengėlius pagaudavo ar įskūsdavo, juos pamokyti turėjo kolegos. Tam tikslui buvo kuriami draugiškieji teismai.

Štai Ukmergės rajono centrinės ligoninės draugiškasis teismas, išnagrinėjęs turimą medžiagą apie indų plovėjos vagystę iš ligoninės virtuvės, nutarė: „ligoninės virtuvės indų plovėją A. K. už įvykdytą nebe pirmą vagystę, maisto produktų paėmimą iš virtuvės (pieno, pupelių, burokėlių ir kt.), o taip pat nepaklusnumą, atsikalbinėjimą darbe, įžulį savęs vedimą posėdžio metu pagal Lietuvos TSR Draugiškųjų teismų nuostatų 16 straipsnio 5 paragrafą siūlyti ligoninės administracijai A. K. iš virtuvės perkelti į kitą darbą, nesusijusį su galimybe pasisavinti maisto produktų“.

Ukmergės rajono „Lenino keliu“ kolūkio draugiškasis teismas už šiaudų grobstymą kolūkietę K. „pasmerkė už tokius veiksmus, bet, atsižvelgdamas į tai, kad kolūkis laisvai parduoda šiaudus ir dargi duoda transportą, nusprendė: nubausti 30 rb bauda ir išskaityti padarytus nuostolius 10 rb sumoje“.

Nors draugiškieji teismai bandydavo tirti ir nubausti „socialistinio turto“ grobstytojus, tačiau atrodo, kad tie tyrimai ir bausmės labai dažnai būdavo tik šabloniški.

Tiesa ar melas?

Žmogaus vertybių numenkimas – svarbi sovietinės tikrovės žymė, slėpusi visuotinę apatiją, vangumą, moralinių vertybių krizę, atsakomybės stygių. Alkoholio vartojimas, apkalbos ir šmeižtas tapo nuolatiniu žmogaus palydovu ir bent

kiek praskaidrindavo skurdžią buitį.

Dažniausiai tarpusavio rietenos kildavo iš pavydo, tinginystės, skirstymo į „savus“ ir „svetimus“.

Štai Ukmergės rajono „Lenino keliu“ kolūkio draugiškajame teisme buvo nagrinėjamas A. P. skundas dėl šmeižto, kad „neva ji artimai santykiavusi su T. D. Tai yra prasimanymas ir prašau draugišką teismą ją (šmeižikę) nuteisti“.

Dar vienas dalykas, į kurį reikėtų atkreipti dėmesį, kad nepasitenkinimas darbu, gyvenimo sąlygomis sukeldavo ne tik apkalbas, bet iššaukdavo ir smurtą.

Štai ištrauka iš Ukmergės rajono kolūkio kolūkietės B. B. pateikto skundo draugiškajam teismui: „aš su vyru grįžome nuo autobusų sustojimo į namus. Praeinant pro N. namus mane pradėjo kolyti. Po to atėjo N. A. ištraukė tašę ir numetė į balą. Mes tuomet tašės nepaėmėme ir parėjome namo. Po kiek laiko mano vyras nuėjo ir pasiėmė tašę. Tačiau, kai parnešus tašę į namus pasižiūrėjome, tai ten 80 rb nebuvo“. Kaltinamas N. A. atsako, kad „aš tuo metu buvau namuose, ruošdamasis žiūrėti televizorių, kai išgirdau priecangyje vaidus. Išėjau pažiūrėti, kas ten darosi ir radau savo žmoną besikoliojančią su B. Bijodamas, kad B. su taše neprimušų mano žmonos, aš tašę išplėšiau iš rankų ir numečiau ant kiemo. Žinoma, aš blogai padariau, reikėjo mat B., paėmus pamazgų, apipilti nuo galvos iki kojų, tada žinotų kaip kolytis“.

Visų straipsnyje paminėtų asmenų vardų ir pavardžių inicialai yra pakeisti (autorės pastaba).

